

KOŠICKÝ KNÍHKUPEC A NAKLADATEĽ JÚLIUS KUSTRA¹

(135. výročie narodenia)

Nadežda JURČIŠINOVÁ

Jedným z najvýznamnejších širiteľov slovenských kníh a časopisov na východnom Slovensku bol propagátor slovenského slova, slovenského národného života a podporovateľ slovenských podujatí kníhkupec, nakladateľ a publicista Július Kustra (pseudonym Košický).

Narodil sa v rodine murára Petra Kustru 23. októbra 1884 v Budapešti, jeho matka bola Anna, rodená Šuleková. Rodičia – rodičia z Bobrovca, boli nútení vycestovať za prácou. Rozhodli sa pre hlavné mesto rakúsko-uhorskej monarchie – Budapešť. Júliusov otec ako liptovský murár sa zúčastnil na výstavbe Budína, matka sa starala o domácnosť a deti. V Budapešti sa manželom narodili dve dcéry Margita a Gizela. V roku 1888, keď mal Július štyri roky, sa rodina vrátila do Bobrovca, pričom otec naďalej dochádzal za prácou do Budapešti.

Július Kustra prežil detstvo v Bobrovci, kde získal aj základné vzdelanie na ľudovej škole v rokoch 1890 až 1897 a následne pokračoval v štúdiu na odbornej učňovskej škole umeleckého zámočníctva v Budapešti (1899 – 1902). Keďže sa mu dlhšie, skoro dva roky, nepodarilo nájsť vhodné zamestnanie ako umelecký zámočník, nastúpil v roku 1905 do redakcie Slovenského týždenníka, ktorý od roku 1903 začal v Budapešti vydávať vtedajší poslanec uhorského snemu Milan Hodža (1905 – 1910). Július Kustra tak získal prvé platené miesto v administrácii. Šesť rokov tu zastával funkciu administrátora, propagátora a kolportéra Slovenského týždenníka. Pochodil takmer celé Slovensko a podarilo sa mu získať okolo 4000 predplatiteľov týchto novín. Agitačnými vystúpeniami sa snažil prispieť k upevneniu národného povedomia Slovákov, získaval voličov pre slovenských kandidátov vo voľbách do uhorského snemu v roku 1906 a vzdelancov i ľudové vrstvy pre aktívnu účasť v slovenskom národnom živote. Zvlášť sa upriamil na východné Slovensko, kde sa mu podarilo získať pomerne vysoký počet odberateľov Slovenského týždenníka. Poznal tu však aj odvrátenú stránku podnikania, keď bol z niektorých žúp vykázaný za poburovanie a šírenie panslavizmu. Cesty po krajine boli preňho prospešné okrem iného aj preto, že rozvíjali jeho vrodenný jazykový talent – ovládal osem jazykov.

Už počas pobytu v Budapešti sa zapojil do práce v kultúrnych ustanovizniach. Rôzne jeho aktivity v budapeštianskom prostredí mali dôležitý vplyv na jeho životné smerovanie, pretože sformovali jeho vzťah k slovenskej kultúre, umeniu, upevňovali sa jeho politické názory. Toto prostredie mu totiž umožnilo stretávať sa s predstaviteľmi rôznych politických prúdov slovenskej inteligencie, ktorá sa združovala okolo redakcií slovenských novín v Budapešti. Tieto podnety ho viedli k napísaniu prvých článkov, ktoré publikovala vtedajšia slovenská tlač – Slovenský

1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-15-0036 *Východné Slovensko v 19. a 20. storočí vo vzťahu centra a periférie*.

denník, Slovenský týždenník a Kresťan. Písal o národných, kultúrnych a spoločensko-politických pomeroch na východnom Slovensku. Zároveň dbal aj o svoj osobný rast – mal k dispozícii Hodžovu knižnicu obsahujúcu okolo 3 000 zväzkov kníh.

Zlomom v jeho živote bol rok 1910, keď v januári prišiel do Košíc a rozhodol sa pre dráhu kníhkuorca a nakladateľa. Rok predtým sa oženil s o rok mladšou Emíliou, rodenou Škorupovou. Za finančného prispenia otca si otvoril v Košiciach kníhkupectvo, ktoré neskoršie rozšíril o papiernictvo a nakladateľstvo a tu pôsobil do roku 1938. Toto mesto bolo už v predvojnovom období významným kultúrnym a národným strediskom východného Slovenska. Navštevovali ho aj významné osobnosti slovenského národného života ako napr. Jozef Gregor Tajovský, pôsobiaci v neďalekom Prešove. Kustra – podobne ako desiatky rokov pred ním podobne zmýšľajúci Ján Straka – ponúkal po okolitých slovenských dedinách kalendáre, modlitebné knižky a aj Dobšinského rozprávky. Jeho jediné slovenské kníhkupectvo v Košiciach a na východnom Slovensku ponúkalo v roku 1914 jeho jednu z prvých tlačených prác – štylistickú príručku Slovenský listár, ktorú autorsky pripravil a vydal pod pseudonymom Košický. Od roku 1912 sa venoval aj vydávaniu pohľadníc, ktoré sa tematicky venovali mestu Košice, jeho pamätihodnostiam a historickému jadrú.

Po vypuknutí prvej svetovej vojny nenarukoval z dôvodu, že odmietol násilie a bratovražednú vojnu medzi Slovanmi. Po troch mesiacoch ho chytili a väznili 11 mesiacov, potom sa dostal na taliansky front. Tu bol zajatý a v zajateckom tábore informoval svojich krajanov o víťazstve spojencov a vzniku Československej republiky. Z radov vojnových zajatcov robil nábor do československých légii a už v decembri 1918 prišiel s prvými legionármi do Prahy. Svoje zážitky z vojnového obdobia spracoval do knihy *Návrat do oslobodenej vlasti*.

Po ukončení prvej svetovej vojny sa vrátil do Košíc a v nových pomeroch ČSR sa opäť pustil do aktivity vo vlastnom, kníhkupectve a nakladateľstve. Svoju kultúrnu a osvetovú činnosť rozšíril a v národno-spoločenskom zameraní prehĺbil. V roku 1919 sa zaradil k zakladateľom Matice slovenskej v meste, Česko-slovenskej besedy, bol predsedom Slovenského politického klubu, v rokoch 1924 – 1930 členom Družstva Východoslovenského národného divadla. Angažoval sa v rozličných kultúrnych, turistických, športových i hospodárskych spolkoch a kluboch.

Veľkým prínosom pre slovenskú kultúru a literatúru bola jeho redaktorská a vydavateľská činnosť. Tri roky (1931 – 1933) bol vydavateľom, majiteľom a redaktorom týždenníka Košické novinky. Zároveň písal aj články, ktoré boli uverejňované v rôznych slovenských periodikách ako Slovenský týždenník, Slovenský ľud, Slovenský východ, Národné noviny, Slovenské pohľady, Newyorský denník. Zaoberal sa v nich najmä problematikou Košíc a východného Slovenska. Čiastočne sa venoval aj beletrii. Kustra sa zaradil k významným osobnostiam politického, kultúrneho a spoločenského života v Košiciach. Dôležité miesto v Kustrovom živote zaujali jeho dve dlhodobé cesty do USA a Kanady v rokoch 1924 a 1928. Počas nich sa stretol so svojimi krajanmi, ktorých informoval o celkovej situácii na Slovensku a v Československu,

Do Kustrovho života zasiahlo obdobie vojnových rokov 1938 – 1943, keď musel po horthyovskej okupácii južného Slovenska opustiť Košice. Zvažoval, že sa s rodinou usadia v Prešove, napokon sa presťahovali do Spišskej Novej Vsi. Tu aj keď s podlomeným zdravím 15. novembra 1943 otvorili kníhkupectvo pod názvom Jú-

lius Kustra a syn. Aj v Spišskej Novej Vsi sa venoval nielen kníhkupectvu, ale zapájal sa aj do kultúrnej činnosti v meste i na Spiši. Dúfal však v návrat slovenského kníhkupectva do Košíc, zrealizoval to však už len jeho syn, pretože Július Kustra vo veku 59 rokov náhle zomrel 14. decembra 1943 v levočskej nemocnici. Pochovaný je na cintoríne v Bobrovci.

Július Kustra svojím celoživotným pôsobením sa usiloval pozdvihnúť vzdelanostnú a kultúrnu úroveň obyvateľov slovenskej národnosti žijúcich na východnom Slovensku, najmä v Košiciach.

Použitá literatúra:

- BLAŠKOVÁ, Eleonóra. Boháč s prázdnyimi vreckami. Biografická črta o košickom kníhkupcovi, nakladateľovi, publicistovi a šíriteľovi kultúry Júliusovi Kustrovi 1884 – 1943. In *Úloha kníh a periodík v živote mnohonárodnostných Košíc*. Košice : Štátna vedecká knižnica Košice, 2013, s. 63-79. ISBN 978-80-85328-66-0.
- SEDLÁK, Imrich. *V čierňaziach búrok*. Martin : Matica slovenská, 2001, s. 365-368. ISBN 80-7090-593-X.
- SEDLÁK, Imrich. *Svitanie na východe*. Martin : Matica slovenská, 2008, s. 51-54. ISBN 978-80-7090- 879-2.
- Slovenský biografický slovník, III. zväzok K – L*. Martin : Matica slovenská, 1989. Heslo Kustra, Július, s. 316.